

тівського суб'єктоцентризму, які є основними ознаки неklasичної теорії пізнання. З огляду на те, що ці ознаки будуть проглядатися більш явно в подальших дослідженнях М.М. Бахтіна, особливо стосовно посткритицизму й подолання суб'єктоцентризму, відкривається перспектива детального дослідження цих праць, що дасть змогу простежити певну еволюцію в поглядах філософа.

1. Бахтин М. М. Автор и герой в эстетической деятельности / М. М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т. Т. 1 : Философская эстетика 1920-х годов. – М. : Языки славянской культуры, Русские словари, 2003. – С. 69–263.
2. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т. Т. 1 : Философская эстетика 1920-х годов – М. : Языки славянской культуры, Русские словари, 2003. – С. 7–68.
3. Бахтин М. М. К философским основам гуманитарных наук / М. М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т. Т. 5 : работы 1940-х – 1960-х годов – М. : Языки славянской культуры, Русские словари, 1997. – С. 7–68.
4. Бахтин М. М. Проблема текста / М. М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т. Т. 5 : Работы 1940-х – 1960-х годов – М. : Языки славянской культуры, Русские словари, 1997. – С. 306–326.
5. Бонецкая Н. К. М. М. Бахтин в двадцатые годы / Бонецкая Н. К. // Диалог. Карнавал. Хронотоп. – Витебск, 1994. – № 1. – С. 16–62.
6. Бонецкая Н. К. М. Бахтин и идеи герменевтики / Н. К. Бонецкая // Бахтинология : Исследования, переводы, публикации. – С. Пб. : Алтейя, 1995. – С. 32–42.
7. Гогтишвили Л. А. Послесловие и комментарии к работе “К философии поступка” / Л. А. Гогтишвили // Бахтин М. М. Собрание сочинений : в 7 т. Т. 1 : Философская эстетика 1920-х годов – М. : Языки славянской культуры, Русские словари, 2003. – С. 343–878.
8. Калыгин А. И. Ранний Бахтин : Эстетика как преодоление этики : Эго-персонализм, лирический герой и единство эстетических теорий / Калыгин Александр Иванович – М. : РГО, 2007. – 129 с.
9. Кривошеев А. В. Поступок как основание фундаментальной онтологии М. М. Бахтина / Кривошеев Алексей Викторович // Вестник Томского государственного ун-та. – 2007. – № 300-3. – С. 34–37.
10. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая / Лекторский Владислав Александрович. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 256 с.
11. Малахов В. А. Етика спілкування : навч. посіб. / Віктор Малахов – К. : Либідь, 2006. – 400 с.
12. Махлин В. Л. Михаил Бахтин: философия поступка / В. Л. Махлин. – М. : Знание, 1990. – 64 с.
13. Микешина Л. А. Значение идей Бахтина для современной эпистемологии / Л. А. Микешина // Философия науки. Вып. 5 : Философия науки в поисках новых путей. – М., 1999. – С. 205–227.

The research of early period M.M. Bakhtin's creation – “Toward a philosophy of the act” is considered as an example of non-classical M.M. Bakhtin's gnoseology. The main characteristics of non-classical theory of cognition which are character to this work are selected. They are: the refuse from science-centrism, the close contact cognitive problems of other fields of philosophy, the revaluation of “self-centrism” and post-criticism. The substances of concepts such as “responsibility”, “necessity”, “involved mentality” are discovered. They are the main points of concept such as “act,” in M.M. Bakhtin's research.

Keywords: cognition, act, non-alibi in being, responsibility, necessity.

УДК 167. 7: 168. 521

ББК 87. 25

Анастасія Чейз

СТРАТЕГІЇ РЕДУКЦІОНІЗМУ В ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ НАУКОВІЙ РАЦІОНАЛЬНОСТІ

У статті здійснюється раціональна реконструкція еволюції наукової раціональності з метою осмислення стратегій редукціонізму в її типах. Основна увага фокусується на тенденції до інтеграції класичних редукціоністських стратегій у постнекласичну наукову раціональність. Постулюється теза про уніфіковані фізичні теорії як проект редукціонізму постнекласичної науки, окреслюються їх вади й перспективи.

Ключові слова: постнекласична наукова раціональність, редукціонізм, уніфіковані фізичні теорії.

Наразі наукова раціональність переживає помітні зміни. Відбувається перехід від класичного й некласичного уявлення про науку до її нового – постнекласичного типу, що досі перебуває на стадії становлення. Науковці зазвичай підкреслюють таку тенденції розвитку постнекласичної наукової раціональності як виявлення редукціоністських стратегій класичної раціональності, їхнє критичне осмислення й затвердження радикально нових засад. Однак складно не зауважити той парадоксальний факт, що, поруч з орієнтаціями постнекласичної науки на антиредукціонізм, у її межах активізувалася низка досі нереалізованих проектів з побудови уніфікованих фізичних теорій (УФТ), що послуговуються методологією редукціонізму.

Фактично, на постнекласичному етапі еволюції наукової раціональності відбувається часткове повернення до стратегій розвитку класичної науки з її прагненнями до створення універсальної наукової теорії. Ймовірно, що це відбувається без урахування хиб попереднього досвіду з уніфікації наукових теорій класичною наукою, адже ще жодна з УФТ до кінця не обґрунтована.

Метою дослідження є осмислення стратегій редукціонізму в типах наукової раціональності, тому перед тим, як здійснити раціональну реконструкцію еволюції наукової раціональності, необхідно визначити поняття наукової раціональності й з'ясувати специфіку редукціоністського підходу до теоретичного конструювання та його відмінності від принципу редукції.

Наукова раціональність у сучасній її інтерпретації – це спосіб концептуально-дискурсивного розуміння світу, що включає в себе сукупність засад, норм і зразків наукової діяльності.

Принцип редукції полягає у зведенні складного до простого, цілого до якоїсь із його частин, зменшення кількості й обсягу об'єктів та спрощення їх структури [1, с.276].

Редукціонізм – це крайній випадок застосування принципу редукції. Під редукціонізмом розуміють антидіалектичний методологічний підхід, за якого відбувається інтерпретація положень однієї теорії в термінах іншої, або зведення однієї чи кількох наукових теорій до єдиної фундаментальної теорії.

У цьому випадку теорія, яка повинна бути редукованою, називається об'єктною теорією (ОТ), а теорія, відносно якої відбувається процес редукції, – фундаментальною теорією (ФТ).

Процес редукції ОТ з мовою L_1 до ФТ з мовою L_2 може бути остаточно реалізований у тому випадку, якщо:

- 1) алфавіт мови L_1 є частиною алфавіту мови L_2 ;
- 2) усі положення ОТ перекладені мовою ФТ;
- 3) нелогічні аксіоми теорії T_1 є частиною нелогічних аксіом теорії T_2 ;
- 4) усі закони ОТ виведені із законів ФТ [2].

Звідси випливає, що всі висловлювання мови L_1 – це частина всіх висловлювань L_2 , а всі теореми ОТ – частина всіх теорем теорії ФТ. Усе, що можна сказати й мовою L_1 , можна сказати й мовою L_2 . Мова L_1 залишиться незмінною після включення до складу більш обширної мови L_2 . Усі теореми ОТ можна вивести як теореми теорії ФТ. Відповідно, ФТ повністю розчиняє в собі теорію ОТ як підтеорію. Таке тлумачення теорії та її підтеорії ще називають співмірністю наукових теорій. Однак звернення до історії науки показує, що зазвичай така співмірність між теоріями відсутня.

Обґрунтування редукціонізму як методологічного підходу впливає із самого процесу наукового пізнання. Наукове знання на будь-якому етапі свого розвитку характеризується певною структурою, в основі якої фундаментальні теорії. У процесі розвитку науки ступінь взаємозв'язку між науковим знанням посилюється, а завдяки розвитку фундаментального знання з'являються можливості синтезу знань, отриманих у межах окремих наук.

Удаючись до онтологічного обґрунтування редукціонізму, можна виокремити дві його засади, які відображають реальні властивості дійсності. По-перше, специфіка й закономірності існування будь-якого складного утворення визначаються закономірностями функціонування частин, що його утворюють. По-друге, все існуюче у всесвіті є результатом еволюції від простого до складного.

Проте в редукціонізму як методологічного підходу є і свої вади. Загалом вони стосуються таких позицій:

- 1) редукціонізм не враховує деякі суттєві характеристики дійсності;
- 2) редукціоністська установка щодо розвитку науки не дозволяє сповна розкрити всі особливості процесу пізнання;
- 3) редукціонізм неточно вирішує проблеми відношення частини й цілого, адже шляхом пояснення окремих частин цілого неможливо пояснити його координуючу структуру [3, с.165].

Розмаїття форм існування емпіричного й теоретичного знання та методів його отримання є стабільною характеристикою науки. Єдність цих форм не обов'язково повинна знаходити своє вираження у зведенні одних форм організації наукового знання до інших, адже редукціонізм надає спрощене уявлення про їх специфіку та взаємозв'язок.

Історично на стратегіях редукціонізму базувалася класична раціональність. З особливостей соціокультурних умов Нового часу сформувалася тенденція синтезу абстрактно-теоретичної та емпірично-технічної традицій. Ідеал наукової раціональності включав орієнтації на практичну верифікованість та експеримент. Сама наукова раціональність була технологією вироблення знань і перетворення природи. У межах класичної науки максимально зблизилися природничо-наукова та інженерно-технічна реальність, наслідком чого стала гіпертрофія механіки у світорозумінні, а головною методологічною установкою наукових кіл Європи – механістичний редукціонізм.

Домінувала установка на аподиктично-однозначне тлумачення реальності, виключення випадковості, невизначеності, багатозначності – показників неповноти знання – як із самого всесвіту, так і з апарату його опису.

У період наукової класики дослідники не вводили в науковий обіг жодних “екстравагантних” увлень про всесвіт, навіть коли виникали перспективні гіпотези, емпіричне обґрунтування яких можна було б провести в майбутньому. Перед тим як генерувати нові положення, теорія повинна була мати наочно оформлений емпіричний базис, що передувало подальшому теоретичному конструюванню [4, с.674].

Класичній науковій раціональності була властива замкненість. Вона передбачала наперед задану концептуальну схему, що містить низку положень, які визначають її структуру й межі. Розвиток замкненої наукової раціональності полягає в деталізації понять та абстракцій, що входять в її концептуальну систему, виявленні нових зв'язків між її елементами, експлікації його пізнавального змісту, асиміляції нових емпіричних даних у межах концептуальної схеми, поясненні та прогнозуванні на її основі.

Обґрунтування простих замкнених систем зазвичай здійснюється на засадах редукціонізму першого порядку, що охоплює теорії одного типу, у яких використовуються низка спільних понять і законів. У цьому випадку об'єктна теорія і метатеорія як предмет дослідження мають однорідні предмети чи явища [5, с.119–120].

Наприклад, виявлення логічного зв'язку між теорією вільного падіння тіла й теорією гравітації дало поштовх для розвитку фізики й астрономії. Цей логічний зв'язок свідчив про об'єктивний зв'язок між різними явищами природи й послуговував вагомих аргументом щодо тези про матеріальну єдність всесвіту.

Дослідницька діяльність у замкненому типі наукової раціональності є внутрішньо-парадигмальною й характеризується антикритичністю. Її конструктивні аспекти виявляються в розширенні наперед визначеного концептуального простору.

За таких умов ключовим критерієм науковості всіх концепцій і теорій постає їх включеність у відповідний концептуальний каркас і можливість їх опису й пояснення в межах заданих категорій. У тому випадку, коли основні положення концепції чи теорії перетворюються на непорушні істини, а їх зміст ототожнюється з реальністю, відбувається їх догматизація. Іншими словами, певна модель реальності починає нав'язуватись як картина світу [6, с.10–12].

Незважаючи на те, що дуже скоро уявлення про прості замкнені системи перестало відображати дійсний стан справ і суперечило результатам досліджень у багатьох сферах науки, основний дослідницький інтерес був спрямований на створення закритої, гомогенної та неспростовної системи знань.

Із цим пов'язане прагнення науковців створити на базі класичної механіки єдину уніфіковану фізичну теорію та універсальний метод для дослідження й опису реальності в термінах механічної комбінації фундаментальних форм, відповідних певним властивостям реальності.

Поруч із комбінаторністю розвинувся квантитативізм – метод кількісного порівняння й оцінки фундаментальних форм, що утворюють усі предмети. Просторові форми були зведені до невеликого набору простих усезагальних відношень, що дозволяли одноманітно розглядати все розмаїття індивідуальностей. Як наслідок, якості, які раніше не могли бути зіставлені на одній основі, виявилися такими, що підлягають цій процедурі.

Суб'єкт пізнання за таких умов поставав відстороненим утіленням інтелектуальних здібностей, що має здатність без втручань споглядати істини як вічні, непроблематизовані реєстрації дійсності. Пізнавальна діяльність суб'єкта полягала в конкретно-аналітичній реконструкції плану, порядку й конституції речей, у вмінні розділяти їх на фундаментальні частини. Свого часу класичне розуміння позиції суб'єкта влучно висловив французький фізик Л. Бріллюен: “Від того, що я лише подивлюсь, нічого не зміниться”.

З перспективи сучасності, стає зрозумілим, що уявлення, притаманні класичній науці, були далекими від реальних процесів, адже вони часто абстрагувалися від фактичних змін, які виникають із часом. Тим паче, ефективна дослідницька практика повинна орієнтуватися на отримання нового знання, а не на класифікацію й систематизацію готових істин.

Починаючи з XIX ст. механічний редукціонізм почав утрачати статус універсального. У біології, хімії та інших галузях знання сформувалися специфічні картини реальності, що не підлягали зведенню до механічної.

Класичне природознавство завершилося створенням термодинаміки. Дослідження електромагнетизму привело до початку нового етапу розвитку природознавства й становлення некласичної раціональності.

Руйнівний експеримент Майкельсона-Морлі, що сьогодні тлумачиться як точка неповернення до старої метафізики, спростував поширену на той час концепцію ефіру як сутності матерії. З методологічної точки зору, після цього почалася друга наукова революція – створення А. Ейнштейном спеціальної теорії відносності, або так званої релятивістської механіки, в основу якої був покладений принцип відносності.

Згодом у спеціальну теорію відносності була впроваджена ідея німецького математика Г. Мінковського про те, що час є величиною, прямо залежною від системи відліку, відтак ньютонівий час, маса, імпульс та енергія втратили свою фізичну абсолютність.

Хитку конструкцію нескінченного всесвіту остаточно зруйнував “всесвіт Фрідмана” – перша еволюційна космологічна модель, що базувалася на рівняннях загальної теорії відносності та постулювала поняття еволюції всесвіту “в цілому”.

У тлумаченні позицій суб’єкта пізнання в межах неklasичної раціональності особливого поширення набув антропний принцип, згідно з яким те, що ми очікуємо спостерігати, обмежене умовами, необхідними для нашого існування як спостерігачів.

Антропний принцип породив проблему “принципово неспостережуваного факту”, що є неспостережуваним, по-перше, через свою унікальність, по-друге, через масштабність своїх параметрів, які несумісні з можливістю спостереження та існуванням самого спостерігача.

Проблема принципово неспостережуваного факту поставила питання про неспроможність опосередкованих підтверджень теоретичних прогнозів фізики досвідом, що, своєю чергою, закріпило за науковцями право на продукування високоабстрактних теоретичних побудов.

Розвиток квантової фізики утвердив як норму плюральність різноманітних формулювань теорії, кожна з яких стала спроможною виразити суттєві характеристики досліджуваної предметної сфери.

Незважаючи на зусилля неklasичної науки в подоланні редукціонізму класичної наукової раціональності, у цілому, вона не до кінця вийшла за її межі, а сам неklasичний тип наукової раціональності мав перехідний характер.

Класична наукова раціональність, на перший погляд, є контрарною стосовно неklasичної, однак таке протиставлення є дещо позірним. Класичний редукціонізм з його монотеоризмом і неklasична настанова до математизації та високого рівня абстрактності наукових теорій інтегрувались у якісно новий концептуально-методологічний клас уніфікованих фізичних теорій, властивих постнеklasичній науковій раціональності.

Постнеklasична наука сфокусувалася на дослідженні відкритих систем, яким властиві самоорганізація й саморозвиток, і відмовилася від уявлення про всесвіт як ригідний універсум, детермінований сумою незмінних законів, затвердивши за ним властивості динамічності, нелінійності та незворотності.

Однак парадоксальним є той факт, що, поруч з орієнтаціями постнеklasичної наукової раціональності на антиредукціонізм, у її межах активізувалася низка проєктів з побудови УФТ, що за своєю суттю, є редукціоністськими. УФТ ще називають номологічними, інтегративними, синтетичними чи навіть загальносистемно-фундаментальними теоріями. Цю тенденцію ілюструють теорія квантової гравітації, квантова теорія поля, М-теорія, теорія суперструн, “Винятково проста теорія всього” і т. п.

Як влучно зауважив професор фізики Принстонського університету Ф. Дайсон, поле бою фізичної науки рясно встелено трупами уніфікованих теорій.

В основі всіх УФТ постнеklasичної науки знаходиться ідея поєднання чотирьох фундаментальних взаємодій у межах єдиної теорії:

1) гравітаційної, тобто сили тяжіння, що діє на всі макротіла й визначає рух усіх космічних систем;

2) електромагнітної, що відіграє вирішальну роль під час утворення молекул, хімічних сполук та всіх тіл і систем, які займають проміжну ланку між мікросвітом і мегасвітом;

3) сильної і слабкої ядерної взаємодій, що визначають формування всіх об’єктів мікросвіту.

На відміну від класичного редукціонізму першого порядку, що об’єднував однотипні теорії, постнеklasична наука вдається до редукціонізму другого порядку, який

стосується різних типів теорій, що недостатньо пов'язані між собою логічними відношеннями й використовують різні поняття і закони.

Будь-яка теорія не обмежується сукупністю окремих положень, вона потенційно містить нескінченну кількість положень, які впливають з її основних понять і законів. Для здійснення редукції потрібно сумістити всі ці основні поняття й закони. Тому редукція різномірних теорій має частковий характер: з фундаментальної теорії виводять тільки окремі фрагменти об'єктної теорії, а не теорію в цілому. Редукціонізм другого порядку може бути реалізований лише через установлення правильного зв'язку між теоретичними та емпіричними термінами об'єктної і фундаментальної теорій [5, с.121–123].

Ще одним аргументом на користь тези про неспроможність редукціонізму другого порядку є принцип неспівмірності теорій, згідно з яким певні типи теорій не підлягають порівнянню, а вибір між ними здійснюється виключно на суб'єктивних підставах.

УФТ властивий високорозвинений математичний формалізм і логічні моделі, однак їх проекція на емпіричний матеріал суттєво обмежена. Такі теорії ще називають теоріями концептуально-методологічного класу, або ж “фантомними теоріями”, оскільки об'єкти їх дослідження мають переважно логічний характер, а емпіричні предикати в них майже відсутні.

Сам досвід тлумачиться постнекласичною науковою раціональністю як переважно теоретичний. Іншими словами, теоретично відкритий об'єкт інтерпретується в системі інших, менш абстрактних теоретичних об'єктів, аж до об'єктів чисто емпіричних, що підлягають верифікації та фальсифікації в обмеженій сфері. У цьому випадку виключається принцип доповнюваності й взаємоузгодженості різних об'єктів, а локальний досвід узагалі може бути відсутній.

УФТ у цьому аспекті демонструють широкий спектр “метафор небуття”: суперструни, суперсиметрія, приховані виміри, розірване полотно простору та ін.

Така тенденція певною мірою спричинена тим, що сучасні фізики у своїй дослідницькій діяльності часто керуються почуттям прекрасного. Краса фізичних теорій виявляється в жорстких математичних моделях, заснованих на простих основоположних принципах.

Синтез фундаментальних взаємодій у межах УФТ здійснюється за такими принципами логіки:

1) принцип достатньої підстави, який вимагає, щоб кожне положення наукової теорії мало переконливі аргументи, завдяки яким воно вважається істинним;

2) принцип повноти, за яким методологічний інструментарій наукової теорії є достатнім для доведення істинності всіх її положень;

3) принцип фінальності, за яким найбільш достовірне обґрунтування теорії – це її самообґрунтування;

4) принцип незалежного аргументу, відповідно до якого неможливо розгорнути теорію з її власного обґрунтування [7, с.73–77].

Вади УФТ криються вже в самих принципах їх побудови, які є дещо суперечливими. Принципи повноти й фінальності не відповідають фундаментальному принципу незалежного аргументу. Повна теорія, яка пояснює все, повинна пояснювати й саму себе, а остаточна теорія, яка не має переконливішого обґрунтування, ніж самообґрунтування, за принципом достатньої підстави, повинна мати ще якесь обґрунтування.

Найбільш адекватним засобом для вираження результатів аналізу еволюції наукової раціональності, на нашу думку, є інтервальний метод.

Застосовуючи категорії “зупинятися”, “продовжувати”, “зберігати” та “інтегрувати” до процесу розвитку наукового знання й осмислення результатів наукового пізнання, можна побудувати такий інтервальний ряд (А – В – С) [8, с.235]. “Зупинка” розвитку класичного типу раціональності спричинила його “продовження” некласичним. Редукціонізм класичного (А) і високий рівень абстрактності некласичного (В) типів наукової раціональності “збереглися” та “інтегрувалися” в уніфіковані фізичні теорії постнекласичної наукової раціональності (С).

Виходячи із запропонованої схеми, стає очевидним те, що становлення кожного нового типу наукової раціональності не нівелювало попередній, а лише обмежувало сферу його поширення й визначало можливості його застосування для розв’язання окремих завдань.

Некласична наука не усунула класичну раціональність, а лише обмежила сферу її застосування. У процесі розв’язання певних задач некласичні уявлення про всесвіт і пізнання виявлялися надлишковими, і дослідник міг традиційно орієнтуватися на класичні зразки. Так само й становлення постнекласичної науки не призвело до відмови від всіх уявлень і пізнавальних установок некласичного й класичного ідеалів науковості. Вони втратили статус домінуючих і таких, що визначають наукову картину світу, проте продовжують використовувати в деяких наукових проектах сучасності [4, с.632–633, 639].

Виклад результатів нашого дослідження еволюції наукової раціональності від класичної до постнекласичної підтвердив вихідну гіпотезу про включення класичних стратегій редукціонізму в постнекласичну наукову раціональність. Постнекласична наука відмовилася від класичного поняття “закритої системи” на користь складних саморегульованих систем, здатних до саморозвитку. У зв’язку із цим редукціонізм послабив свої методологічні позиції. Але, незважаючи на перманентну кризу, редукціоністська програма продовжила свій розвиток у межах постнекласичної науки. Зокрема ця тенденція виявляється в інтеграції класичних редукціоністських стратегій і високого рівня абстрактності теоретичних побудов у низку уніфікованих фізичних теорій концептуально-методологічного класу, властивих постнекласичній науковій раціональності.

Жодну з УФТ сьогодні не можна назвати успішно реалізованим дослідницьким проектом. Застосування редукціоністських стратегій теоретичного конструювання для створення УФТ хибує, по-перше, через те, що шляхом тлумачення окремих частин цілого неможливо адекватно пояснити ціле.

По-друге, для побудови УФТ науковці застосовують редукціонізм другого порядку, тобто роблять спроби об’єднати теорії різних типів.

По-третє, перепони на шляху побудови остаточної УФТ виникають через концептуально-методологічний характер її побудов, іншими словами, – високий рівень абстрактності й обмежений емпіричний базис.

По-четверте, вади УФТ криються в самих принципах їх конструювання, що за своєю суттю є суперечливими. Принципи повноти й фінальності не відповідають принципу незалежного аргументу.

Можна стверджувати, що завершеній УФТ мають бути властиві принаймні такі три характеристики:

- 1) об’єднання теорій, хоча б сегментно пов’язаних між собою логічними відношеннями, поняттями та законами;
- 2) здатність обґрунтовувати максимальні обсяги експериментальних даних із мінімальним застосуванням абстрактних побудов;
- 3) логічна узгодженість положень теорії та принципів її побудови.

Сьогодні науковців, які займаються створенням УФТ, часто звинувачують у так званому “методологічному імперіалізмі”. Частково це спричинено пануванням стереотипів, пов’язаних з УФТ, наприклад із твердженням про те, що реалізація такого у фізиці ознаменує кінець науки. Насправді, навіть у разі створення єдиної УФТ, наукові дослідження не припиняться. Таке явище, як турбулентність чи феномен свідомості усе ще будуть потребувати пояснення. Єдина УФТ буде кінцем у сенсі певного типу науки, що бере початок ще з античності.

1. Цалін С. Д. Логічний словник-довідник / С. Д. Цалін. – 4-те вид., випр. і доповн. – Х. : Факт, 2006. – 384 с.
2. Reductionism. Internet Encyclopedia of Philosophy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iep.utm.edu/red-ism/>.
3. Gleick J. Chaos: Making a New Science / James Gleick. – N. Y; Penguin, 1988. – 352 p.
4. Степин В. С. Теоретическое знание / В. С. Степин. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 744 с.
5. Рузавин Г. И. Научная теория : логико-методологический анализ / Г. И. Рузавин. – М. : Мысль. – 1978. – 244 с.
6. Швырев В. С. Рациональность в спектре ее возможностей / В. С. Швырев // Исторические типы рациональности / отв. ред. В. А. Лекторский. – М. : ИФ РАН, 1995. – Т. 1. – 350 с.
7. Rescher N. Nature and Understanding : The Metaphysics and Methods of Science / Nicholas Rescher. – N. Y. : Oxford University Press, 2003. – 200 p.
8. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? / Х. Ортега-и-Гассет. – М. : Наука, 1991. – 408 с.

The rational reconstruction of the evolution scientific rationality with the purpose of understanding the strategies of reductionism it its types is performing at the article. The main attention is bringing in focus for the integration of the classical reductive strategies to the postnonclassical scientific rationality. Thesis is postulated about the unified physical theories as the project of the reductionism by the postnonclassical science, its defects and prospects are lined.

Keywords: *postnonclassical scientific rationality, reductionism, unified physical theories.*